

Karel Galla osmdesátiletý

19. srpna se dožívá profesor sociologie a filozofie filozofické fakulty Univerzity Karlovy PhDr. Karel Galla, DrSc. osmdesáti let (narozen 1901 v Novém Jičíně na Moravě). Je to výjimečná příležitost k tomu, abychom připomněli cestu významného českého vědce, průkopníka české sociologie, vynikajícího pedagoga a organizátora, nositele Řádu práce, Medaile J. A. Komenského a mnoha dalších stranických a státních vyznamenání, který se více než 35 let podílel na výchově několika generací sociologických odborníků, pedagogů a filozofů v duchu marxismu-leninismu.

Ve vědecké činnosti Karla Gally zaznamenáváme dvě období: V prvním vychází z kritického realismu, z českého pozitivismu, ne však zcela bez výhrad. V druhém období — pod vlivem nástupu fašismu, mnichovských událostí a věznění za druhé světové války — přijímá marxismus-leninismus, který ve své vědecké, pedagogické a akademické činnosti plně uplatňuje jako člen KSČ, řádný profesor na pedagogické fakultě (od 1. 10. 1949), na filozofické fakultě (od 1. 1. 1952), proděkan filozofické fakulty Univerzity Karlovy (1956–1958), v období krizových let 1968–1969, jako děkan filozofické fakulty (1970–1973), vedoucí katedry pedagogiky a ředitel Ústavu pro pedagogiku vysokých škol, dlouholetý předseda Československé pedagogické společnosti a člen redakční rady Sociologického časopisu.

S teoretickými začátky Karla Gally se setkáváme krátce po první světové válce v sociologickém semináři B. Foustky. Práce tohoto období (1921–1929) se vztahují zejména k psychologické, filozofické a sociologické problematice. Z nich jsou pozoruhodné především studie *Veřejné mínění* (1928), *Sociální vědomí* (1928), *Filozofie dějin* (1929), *Třídy ve společnosti a třídní boj* (1929), *Společenské vrstvy a třídy* (1936). Tato etapa je ukončena habilitačním spisem *Pokrok jako idea a společenská skutečnost* (1930), který již zcela jednoznačně naznačil budoucí Gallovu sociologickou orientaci (docentem sociologie habilitován 21. 4. 1931).

V tomto díle vychází ještě Galla z idealistického světového názoru a chápe pokrok jako změnu, souvislý souhrn změn nazývá společenským procesem, průběhem či dějem. Pokrokem rozumí „stránky společenského pochodu, které představují vzhledem k předcházejícím dokonalejší uskutečnění představy nebo ideje, přijaté za hodnotu“. (1)

Gallov typologie pokrokových hodnot vychází z kategorií, jež jsou abstrakcemi z rozmanitých duchovních a společenských faktů. Podle toho rozděluje hodnoty pokroku na individuální, sociální a psychosociální. (2) Měřítka pokroku třídí na přímá (projevy a objektivní fakty sociální skutečnosti) a nepřímá (mravní pokrok atd.), která však vyžadují k určení pokrokovosti ještě jiné a další objektivní realizace. (3) Ideu pokroku definuje jako „objektivní dynamické jednoty historických (sociálních) událostí a zhodnocení jejich průběhu“. (4) Podle jednotlivých sociálních oblastí rozeznává pokrok technický, hospodářský, pokrok sociální péče, společenských zařízení, pokrok poznání a intelektuální úrovně společnosti. (5) Společenský pokrok definuje jako „každý společenský jev, který je ve službách životního vzestupu celku a tím i jednotlivce. Společenský pokrok je funkcí životní integrace . . . je to každá nová zkušenost, každý společenský výtvar, který se jeví jako naprosto nebo relativně nový doklad společenské nadvlády z hlediska ideálu společenské vzájemnosti a vzestupu životních možností jednotlivců a skupin“. (6)

(1) K. Galla: *Pokrok jako idea a společenská skutečnost*. Praha 1930, s. 185–186.

(2) Tamtéž, s. 191–192

(3) Tamtéž, s. 194.

(4) Tamtéž, s. 205.

(5) Tamtéž, s. 242–261.

(6) Tamtéž, s. 270.

Tímto pojetím Galla ještě nepřijímá marxistické řešení obsažené v materialistickém pojetí dějin, ale opouští již individualistické stanovisko a přijímá kolektivistický princip, který je obsažen v myšlence, že „kolektivní společenské snahy o nadvládu nad okolím a společností jsou hybnými silami pokroku, životní integrace jednotlivců a skupin je hodnotou pokroku, výtvoř, jsoucí podmínkami této životní integrace, jsou měřítkem pokroku.“(7) K faktorům sociálního pokroku počítá činitele fyzikální, biosociální, psychosociální a sociální v užším slova smyslu.(8)

Ve třicátých letech se stal Karel Galla horlivým propagátorem sociologie a v letech 1932–1933 a 1936–1939 byl členem výboru *Masarykovy sociologické společnosti*, aniž se připojil k některé ze dvou hlavních soupeřících sociologických skupin (A. I. Bláha a E. Chalupný v Brně, J. Král v Praze), které na stránkách *Sociologické revue a Sociálních problémů* i uvnitř společnosti samé vedly nelitostný konkurenční a mocenský boj, vedoucí nejprve k rezignaci a vystoupení J. Krále ze Společnosti (1931), posléze i k soudním sporům mezi E. Chalupným (předsedou Společnosti) a J. Králem (1934–1935) až k založení nové organizace – *Společnosti pro sociální bádání*, kterou vedl Král (1937).

Skutečné Gallovy názory z tohoto období můžeme identifikovat v jeho stati o Bláhově knize *Sociologie inteligence* (Sociologická revue, ročník X, č. 1–2, s. 50–54), kde kromě kladného ocenění uvedené práce Galla zdůrazňuje, že ani A. I. Bláha, ani T. G. Masaryk nenapsal souhrnnou sociologii. Uvádí dále, že při studiu inteligence je nutno sociologicky zkoumat „povahu společenských stavů, zvláště tzv. středního stavu buržoazie, tříd, poměrů individualisty a socialisty, jednotlivých složek kultury, školské činnosti, vzdělání, hospodářských krizí atd.“ Inteligenci chápe „jako společenský útvar, jehož realita je založena i na řadě hodnotících soudů, které ovšem, kolující ve veřejném i vědeckém mínění, tvoří samy o sobě sociální realitu. Vystopovati znaky inteligence znamená zachytit i řadu hodnotících představ, jimiž je tato skupina obestřena a z nichž čerpá svou sociální realitu“.

K. Galla správně soudí, že samo vymezení studovaného předmětu – inteligence „je důležitou součástí procesu vědeckého poznání“.

Hlavním předmětem Gallova vědeckého sociologického zájmu před druhou světovou válkou byla sociologie venkova, k níž přispěl svými empirickými výzkumy.

Ve spisu *Sány*(9) (1937) obhazuje zakládání družstev na československém venkově. I když ještě nespojuje rozvoj družstevnictví s otázkami třídního boje proti stávající společnosti, je již v jeho pojetí obsažena sociálně politická kritika poměrů na českém venkově za buržoazní republiky: vznik družstevnictví na vesnici se sociálními a hospodářskými poměry a s myšlenkovými koncepcemi kolektivistickými, které vstupují do sociálního života.(10)

Vznik družstev charakterizuje jako sociální dílo, které má napomáhat „zvýšení sociální úrovně dělníků, malých živnostníků a držitelů malých pozemků, malozemědělců a malých rolníků“. Sociální úroveň chápe v širokém smyslu, především ve smyslu hospodářském, zdravotním, kulturním a mravním.(11)

Také v této práci se projevuje Gallův odpor vůči oficiálnímu měšťáckému individualismu, neboť v družstevnictví „bylo na místo jedince jakožto hospodářského subjektu dosazeno kolektivum, soubor jednotlivců“ a vytvořena „kolektivní jednotka“, v níž jednatel přestává být „světem sám pro sebe“ a „opírá se o novou sociální realitu, která zmnožuje individuální možnosti“.(12) Galla si však současně

(7) Tamtéž, s. 270.

(8) Tamtéž, s. 296–297.

(9) Tato práce vyšla nejdříve anglicky pod názvem *Sociology of the Cooperative Movement in the Czechoslovak Village*. Praha 1936.

(10) K Galla: *Sány. Příspěvek k sociologii družstevnictví v československé vsi*. Praha 1937, s. 9.

(11) Tamtéž, s. 10–11.

(12) Tamtéž, s. 11.

dobře uvědomuje omezené možnosti družstevnictví za kapitalismu a konstatuje, že realita družstevnictví „není dostatečně silná, aby zvrátila vlivy kolektivizačních snah výrobního kapitálu a aby usměrnila zájmy a rozhodnutí kartelů v jednotlivých oborech výroby. Ale má dosti síly, aby zlepšila hospodářské postavení jednotlivců, v ní sdružených.“(13) Na základě vlastního empirického výzkumu v obci Sádky nedaleko Poděbrad dospěl K. Galla k závěru, že k všeobecným podmínkám, které určují rozvoj družstevnictví, patří „skladba obyvatelstva, rozdělení pozemkové držby mezi jednotlivé třídy a další problémy sociální, hospodářské, kulturní, psychologické a vzdělanostní a podnětnost i aktivita obyvatelstva.“(14)

V dalším rozsáhlém spisu *Dolní Roveň* (1939) je nastíněn sociologický obraz české vesnice,(15) a to na základě zevrubného a dlouholetého empirického výzkumu v obci u města Holice v první polovině třicátých let. K. Galla uvádí tyto charakteristické znaky venkovských obcí:

1. odstup od významných kulturních, hospodářských a politických středisek (osamělost);
2. přehlédnutelnost, osobní vztahy a pospolitost styků;
3. soustava společenských funkcí a zájmů a vztah k prvovýrobě;
4. zemědělskost.(16)

I když oba spisy z oblasti sociologie venkova jsou v zahraniční i československé sociologické literatuře uváděny jako „model“ užití pozitivistické metody, tj. především popis faktů a odmítání hodnotících soudů, ve skutečnosti K. Galla již tuto metodu postupně překonává a uvědomuje si její jednostrannost. Proto v předmluvě ke spisu *Dolní Roveň* výslovně uvádí, že cíle sociologie venkova „nezůstávají omezeny na pouhý popis zkoumaných jevů, tím méně na statistické zvládnutí jejich kvantitativně zachytitelné části. Teprve výklad utříděného materiálu, sebraného na základě vědecky vyzkoušených způsobů bádání, jehož rozsah umožní uplatnit srovnávací hledisko, dá nahlédnout do podstaty společenských skutečností českého venkova.“(17) Tímto pojetím se Galla liší jak od brněnské, tak od pražské sociologické skupiny i od ostatních sociologů venkova. Proto si „vysloužil“ pozornost a „kritiku“ J. Krále v časopisu *Sociologie a sociální problémy* (VII/1).

Těsně před okupací napsal K. Galla studii *Venkov a město* (1939), *Jihočeská blata* (1940) a později *Život našeho národa* (1941) spolu s J. Šimou. Spisy však nemohly z cenzurních důvodů vyjít.

V poválečném období — po roce 1945 — prof. Galla ve společenských vědách (v ekonomii, občanské nauce, filozofii a sociologii) rozvíjel a ve své vědecké a pedagogické činnosti uplatňoval plně marxistické zřetele a marxisticko-leninskou metodologii. Na tomto základě také vytvořil koncepci marxistické sociologie a zformuloval její vědecké základy. „Marxistická sociologie, a tedy i marxistická sociologie výchovy je empirická, ale ne v úzce pozitivistickém nebo novopozitivistickém smyslu. Neupívá na faktografii. Nevzdává se základního úkolu vědy: dopracovat se podstaty věcí, která se skrývá za jejich tvářností, a tedy i rozpoznání společenských zákonitostí výchovy jako společenské reality.“(18)

Učitelské působení na univerzitách v Brně a v Praze usměrnilo pozornost K. Gally k nově vzniklému ideologickému oboru — občanské nauce — a poté i pedagogice vysokých škol — oboru, který na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, založil a trvale propracovával. Z více než půl stovky prací z této doby připomeňme alespoň *Společenské třídy, boj, stát, právo, revoluce a diktatura proletariátu* (1951), *Úvod do didaktiky vysoké školy* (1957), *K otázce přechodu ze střední školy na vysokou* (spolu s J. Doležalem (1958)), *Vysokoškolská přednáška* (1958), *Cvičení a semináře na vysokých školách* (1961).

K Galla významně přispěl k rozpracování dějin československé sociologie marxistickým nástínem periodizace a vývojových tendencí české sociologie (1967). V této studii charakterizuje marxistickou sociologii jako vědu, „která komplexně studuje

(13) Tamtéž, s. 12.

(14) Tamtéž, s. 114.

(15) K. Galla: *Dolní Roveň. Sociologický obraz české vesnice*. Praha 1939, s. 401.

(16) Tamtéž, s. 361–362.

(17) Tamtéž, s. 13–14.

(18) K. Galla: *Úvod do sociologie výchovy*. Praha 1967, druhé vydání 1971, s. 131.

sociální skutečnosti, a to v různých stupních abstrakce“.(19) Gallova periodizace obsahuje v zásadě tři etapy:

1. období od osmdesátých let minulého století do vzniku buržoazní republiky,
2. období mezi dvěma válkami, reziduálně přežívající až do roku 1948,
3. období od šedesátých let, charakterizované úsilím o vybudování marxistické sociologie.(20)

Zveřejnění této studie vyvolalo nepřátelskou reakci J. Krále, na niž K. Galla odpověděl svým lidským a vědeckým vyznáním, že je hrdý na svou věrnost marxismu a marxistické sociologii. „A jestliže jsem se po válce mohl přihlásit k pracovníkům, kteří se snažili přispět svou prací k budování naší socialistické společnosti, byť i v skromném údělu jak v sociologii, tak i v jí blízké vědě pedagogické, považují to za čest, která mi byla prokázána“.(21)

Gallova studie i odpověď jsou o to významnější, že byly zveřejněny v krizovém období vývoje naší společnosti, v němž se mnozí jiní pracovníci společenských věd zříkali marxismu-leninismu a marxistické metodologie. Bylo proto zcela zákonité, že se K. Galla bez výhrad připojil do řad těch vysokoškolských učitelů, kteří plně podpořili nové vedení strany v dubnu 1969 v jeho úsilí o konsolidaci naší společnosti na principech marxismu-leninismu. Ve funkci děkana filozofické fakulty Univerzity Karlovy vykonal v letech 1970–1973 velký kus práce a spolu se stranicou organizací položil základy konsolidačního procesu na této fakultě. V posledních letech věnoval K. Galla pozornost naší mladé generaci. Svými populárně vědeckými pracemi předkládal mladým lidem úvahy o párových vztazích mezi mladými lidmi „a chce vyprovokovat i úvahy další“.(22)

Předvečer svých osmdesátých narozenin „oslavil“ profesor Karel Galla tvůrčí prací. Pro vysokoškolské studenty připravil a vydal rozsáhlé a shrnující skriptum *Úvod do obecné teorie komunistické výchovy* (1980). Odmítá zde jednostranné spojování pedagogiky s psychologii, jež je důsledkem pozitivistického třídění věd a zdomácnělo u nás především pod vlivem T. G. Masaryka. Pedagogika je v tomto pojetí chápána jako aplikovaná psychologie. Proti tomu zdůrazňuje Galla principy komunistické výchovy, kterou definuje jako „jednotné, záměrné, plánovité a soustavné působení všech školských a jiných výchovných institucí a i jiných činitelů, kteří záměrně se podílejí na utváření člověka a směřují k vypěstování všestranně a harmonicky rozvinutých lidí, kteří by svou prací a celým životem se činností účastnili revolučního úsilí v dalším budování naší vyspělé socialistické společnosti.“(23) Připomíná, že „komunistická výchova se vyvíjí jako součást kulturní, výchovné a školské politiky komunistické strany, která, vyzbrojena učením marxismu-leninismu, vědeckým světovým názorem, a tedy skutečně vědeckou gnoseologickou základnou, je schopna na základě své poznávací funkce usměrňovat cíle komunistické výchovy, zhodnocovat její výsledky a na základě poznatých vývojových podmínek stanovit perspektivy jejího dalšího vývoje.“(24)

Stručný nástin vědecké, pedagogické, stranické i občanské cesty Karla Gally nemůže zdaleka postihnout velikost jeho osobnosti, jeho vpravdě encyklopedického vzdělání v oboru věd humanitních, ale i přírodovědných. My všichni, kteří jsme měli to štěstí čerpat z jeho vědomostí, zkušeností, nezdolného optimismu a elánu a kteří se hlásíme k jeho dílu a sociologickému odkazu, přejeme soudruhu profesorovi Karlu Gallovi, jednomu z průkopníků československé sociologie, především pevné zdraví.

A děkujeme za vše, co dosud vykonal, neboť Karel Galla — to jsou v kostce i novodobé dějiny československé sociologie.

Antonín Vaněk

(19) K. Galla: *Vývojové tendence české sociologie*. Sociologický časopis 1968, č. 3, s. 273.

(20) Tamtéž, s. 274.

(21) Sociologický časopis 1969, č. 4, s. 46.

(22) K. Galla — K. Beranová: *O přátelství, manželství a lásce*. Praha 1976, s. 17. V tisku je spis *Snoubenci, manželé, rodiče a děti* od stejných autorů.

(23) K. Galla: *Úvod do obecné teorie komunistické výchovy*. Praha 1980, s. 34.

(24) Tamtéž, s. 35.